

Munib Maglajić:

LEKSIOGRAFSKO ODREĐENJE SEVDALINKE

“Novi izraz”, Sarajevo, 2011

O ljubavnoj narodnoj pjesmi koja je od kraja 19. stoljeća uobičajeno označavana terminom *sevdalinka* postoji obimna literatura, koje je - u kakvom-takvom kontinuitetu – nastajala u vremenskom rasponu od gotovo dva stoljeća. Naime, prema dosadašnjim uvidima – ako se izuzme davnija vijest o izvještaju splitskog kneza mletačkom senatu iz osme decenije 16. stoljeća – literatura o sevdalinci ima svoj “novi početak” godine 1814, u opaskama Vuka Karadžića u njegovoj prvoj, u Beču objavljenoj zbirici narodnih pjesama pod naslovom *Mala prstonarodna slavenoserbska pjesnarnica*. Sam termin *sevdalinka* u vrijeme njegovog ranog ustaljivanja u praksi imao je varijaciju u obliku *sevdalija* (J. Ilić, E. Mulabdić, S. Bašagić), koji će se kasnije koristiti za onog pojedinca koji uživa u ovoj ljubavnoj pjesmi ili živi u znaku onog doživljaja svijeta koji je prisposodiv ovoj vrsti lirске narodne pjesme. Priroda priloga u zamašnoj literaturi o sevdalinci raznolika je i raznovrsna po nekoliko osnova: od usputnih jezgrovitih opaski do zasebnih knjiga, pisanih iz ugla književnih historičara, teoretičara i kritičara, na jednoj, te pogleda na ovu lirsku pojavu iz ugla melografa, muzikologa, etnomuzikologa, na drugoj, odnosno sociologa, psihologa, kulturnih historičara, publicista različitih profila, na trećoj strani. Raznovrsna su i usredsređenja autora iz pobrojanih skupina – i onih koji su pisali na nekom od južnoslavenskih jezika, i onih ostalih – na različita pitanja koja se tiču ove ljubavne pjesme: sredina i vrijeme nastanka (uključujući usredotočenje na samo jednu ili na određenu skupinu pjesama), pjesnici i pjevači, priroda napjeva, oblici instrumentalne pratnje, načini širenja, odnos slavenskog i istočnjačkog (uzimajući u obzir uticaje i veze sa susjednim tradicijama), odnos pjesme i zbilje, život opjevanih pojedinaca u novoj zbilji pjesničke tvorevine, novije pjevanje po uzoru na sevdalinku (kao vjerodostojno usmenoknjiževnu tvorevinu), odjeci u pisanoj književnosti, različiti vidovi obrade ove pjesme i slično. U nešto manjoj mjeri nego usmena balada sa istog prostora, kada je riječ o svekolikoj literaturi nastaloj u ovoj lirskoj pojavi, sevdalinka je imala također “slavnu prošlost”, koja se proteže do savremenosti: govorili su i pisali o njoj veliki pjesnici i značajni učenjaci, na njenim motivima razvijali su svoja pjesnička i prozorna ostvarenja ugledna književna imena na južnoslavenskom prostoru.

Zasebne leksiografske obrade sevdalinke srazmjerno su novijeg datuma, ali i u starijoj literaturi postoje primjeri usmjeravanja pažnje na teorijsko određenje ove pjesme, najčešće u književnohistorijskim presjecima koji se odnose na južnoslavenske književnosti, kakav je onaj iz pera srpskog književnog historičara Pavla Popovića, koji u *Pregledu srpske književnosti* iz 1909. godine, u dionici o lirskoj pjesmi, uočava: “Naročito se među tim pesmama ističu tzv. 'sevdaliske pesme', a to su bosanske ljubavne, s puno muhamedanskog elementa, s puno strasti i čežnje, katkad sa nešto duha i osmeha, i koje otkrivaju jedan interesantan život orientalskih trubadura što se vodilo valjda krajem 18 veka po Sarajevu i drugde. To je život bogatih ljudi u jednom mirnom vremenu, život mladih i besnih momaka koji su na obalama Miljacke živeli bezbrižno, provodili svo vreme u ljubavi i ašikovanju...” Izrazitije književnohistorijsko i književnoteorijsko određenje sevdalinke od Popovićevog donosi 1911. godine hrvatski književni historičar Dragutin Prohaska u knjizi *Das kroatisch-serbische Schriftum in Bosnien und der Herzegowina / Hrvatsko-srpska književnost u Bosni i Hercegovini*, (Zagreb 1911). Prohaskino razmatranje o ovoj lirskoj vrsti potkrijepljeno je poređenjem jedne ljubavne pjesme iz seoske, zadružne sredine, sa jednom sevdalinkom, na koju se gleda kao na izrazito gradsku tvorevinu.

U trećoj i četvrtoj deceniji 20. stoljeća pojavljuje se u novinama i časopisima, osobito u Sarajevu, čitav niz napisa o sevdalinci. Od priloga Hamze Hume *Sevdalinke* iz 1927. do ogleada Ahmeda Muradbegovića *Sevdalinka, pesma feudalne gospode* iz 1940. godine nastalo je čak pedesetak napisa o ovoj lirskoj ljubavnoj pjesmi.

Neki autori javljali su se i u više navrata. Ovo naglo zanimanje za sevdalinku svakako je znatnim

dijelom uzrokovano početkom rada radiostanica, što je nesumnjivo doprinijelo širenju popularnosti ove pjesme. U ovom razdoblju nastaju značajni ogledi o sevdalinci: *Sevdalinka na rubu dvaju društvenih sistema* Hamze Hume, *Sarajevo u sevdalinci* Jovana Kršića, *O bosanskim sevdalinkama* Gerharda Gesemanna, a zatim niz novinarsko-reporterskih napisa Hamida Dizdara i Namika Kulenovića, koji su se bavili pitanjem nastanka nekih poznatih sarajevskih i banjalučkih sevdalinki. Do početka 2. svjetskog rata sa po nekoliko napisa, bez vidljivog književnoteorijskog doprinosa, javili su se još Ivan K. Ostojić, Sait Orahovac, Hasan Kadragić i Dušan Umičević.

Sredinom tridesetih godina 20. stoljeća uslijedilo je življe zanimanje stranaca za sevdalinku. Ova ljubavna pjesma bila je u središtu pažnje češkog muzikologa Ludvika Kube, u ogledu posvećenom pitanju očitovanja ljubavi u bosanskohercegovačkim narodnim pjesmama, u knjizi *Cesty za slovanskou pisni 1885-1929 / Putovanja za slavenskom pjesmom 1885-1929* (Praha 1935). Također, u knjizi njemačkog slaviste Leopolda Karla Goetza o narodnom životu i narodnoj pjesmi kod Hrvata i Srba dotaknuto je pitanje sevdalinke (*Volkslied und Volksleben der Kroaten und Serben / Narodna pjesma i narodni život Hrvata i Srba, I-II, Heidelberg 1936-1937*). Godine 1937. boravila je u Sarajevu muzikološka ekipa iz Njemačke sa zadatkom da načini fonografske snimke narodnih pjesama. Ova skupina učenjaka – čijim radom je rukovodio njemački slavist G. Gesemann – posebno zanimanje je pokazala za sevdalinku, koja zauzima značajnu dionicu u snimljenom materijalu. Iste, 1937. godine, u Pragu je izašao iz štampe putopis L. Kube o Bosni i Hercegovini (*Čtení o Bosně a Hercegovině / Štívo o Bosni i Hercegovini*), u kojem je ovaj znameniti sakupljač i proučavalac narodnih pjesama slavenskih naroda ponovno pisao o sevdalinkama. Godinu dana kasnije, Francuz René Pelletier objavio je antologiju narodne ljubavne lirike: 63 pjesme, preuzete iz rukopisnih i štampanih zbirki sa bosanskohercegovačkog prostora, prepjevane su na francuski jezik, a među njima našao se znatan broj sevdalinki (*La chanson d'amour à Sarajevo / Ljubavna pjesma u Sarajevu, Besançon 1938*). Ovo nije ostao usamljen primjer prevođenja ovih pjesama na neki strani jezik: jednu sevdalinku prepjevao je na njemački D. Prohaska u spominjanom pregledu hrvatske i srpske književnosti, niz ovih pjesama prepjevao je na češki L. Kuba, a među 300 pjesama iz repertoara pljevaljskog pjevača Hamdije Šahinpašića – u zbirci koja je dvojezično, na bosanskom i ruskom, objavljena u Moskvi 1967. godine – najviše je sevdalinki (Miodrag A. Vasiljević, *Jugoslavenske narodne pesme iz Sandžaka. Po pevanju Hamdije Šahinpašića iz Pljevalja, Moskva 1967*).

U razdoblju nakon završetka 2. svjetskog rata nastao je čitav niz priloga koji su doprinijeli izrazitijem teorijskom određenju sevdalinke. Kulturni historičar Alija Bejtić je u opsežnoj radnji tragao za povijesnim identitetom junaka opjevanih u dvadesetak, pretežno sarajevskih sevdalinki i ispitivao okolnosti nastanka pjesama, pozivajući se na arhivske izvore osmanskog razdoblja (*Prilozi proučavanju naših narodnih pjesama, Bilten Instituta za proučavanje folklor, Sarajevo 1953*); muzikolog Vlado Milošević objavio je studiju o sevdalinci kao zasebnu knjigu (*Sevdalinka, Banjaluka 1964*), koja je značajna i za književnoteorijsko određenje ove pjesme, koja će na obuhvatan način ponuditi Muhsin Rizvić u svome *Ogledu o sevdalinci* (*Izraz, 13/1969, 11, str.454-466*). Konačno, njemački slavist Wolfgang Eschker odbranio je 1969. godine doktorsku disertaciju o funkciji jezičkih figura u usmenom prenošenju sevdalinki, koje nakon toga objavljena i kao zasebna knjiga (*Untersuchungen zur Improvisation und Tradierung der Sevdalinka an Hand der sprachlichen Figuren / Istraživanje improvizacije i tradicije sevdalinke na primjerima jezičkih figura, München 1971*). Odnos sevdalinke i balade, kao graničnih usmenoknjiževnih oblika, razmatran je u jednom poglavlju knjige Hatidže Krnjević, *Usmene balade Bosne i Hercegovine* (Sarajevo 1973), a ista autorica se akademski usredsređeno pozabavila književnoteorijskim određenjem ove pjesme u ogledu *O poetskoj prirodi sevdalinke* (u zborniku *Uporedna istraživanja Instituta za književnost i umetnost, Beograd 1976*).

Različiti izbori sevdalinki – koji su nastajali u razdoblju dužem od jednog stoljeća – također su doprinijeli teorijskom određenju ove lirske narodne pjesme.

Najraniji takav odabir, pod naslovom *Hercegovke i Bosanke. Sto najradije pjevanih ženskih pjesama*, sačinio je i u Sarajevu 1888. godine objavio Ivan Zovko, hrvatski učitelj u Bosni, iza kojeg je u rukopisu ostala još i obimna, četverotomna zbirka, u kojoj je zabilježeno 1.000 pjesama

(pretežno lirskih, uz nešto balada i romansi), iz raznih krajeva Bosne i Hercegovine. Najraniji izbor u kojem je ova pjesma već u naslovu označena terminom koji će se tih godina početi odsudno ustaljivati u literaturi, načinio je srpski književnik Janko Veselinović, koji je 1895. godine u Beogradu objavio omanju antologiju (85 pjesama), pod naslovom *Sevdalinke. Narodne biserpesme za pevanje*. Početkom 20. stoljeća i u razdoblju između dva svjetska rata Mihajlo Milanović, vlasnik knjižare i papirnice u Sarajevu, koji je djelovao i pod pseudonimom Abdul Hak, objavio je da izbora ovih pjesama sa znakovitim razlikama u nacionalnoj nominaciji donesene usmenoknjiževne građe (prvi: *Muslimanske sevdalinke. Narodne pjesme iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1906; drugi: *Odabrane srpske narodne pjesme, "sevdahlinke", ljubavne ašikrije*, Sarajevo 1920). U razdoblju nakon izbijanja 2. svjetskog rata kulturni historičar, novinar i književnik Hamid Dizdar objavio je u Sarajevu zbirku koja je i naslovom i odabirom pjesama podrazumijevala usmjerenje na sevdalinku (*Sevdalinke. Izbor iz bosansko-hercegovačke narodne lirike*, Sarajevo 1944). Isto se može primijetiti i za zbirku koju je četvrt stoljeća kasnije priredio i u Sarajevu objavio književnik Sait Orahovac (*Sevdalinke, balade i romanse Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1968). Zajednička slabost ovih zbirki-izbora – od Milanovića do Orahovca – jeste odsustvo kritičkog odnosa u njihovom sastavljanju: preuzimanje pjesama bez navođenja izvora, uz nerijetke primjere nedopustivih redaktorskih zahvata na tekstovima pjesama.

Od kraja sedamdesetih godina 20. stoljeća do danas nastalo je nekoliko izbora sevdalinke u kojima su uglavnom prevladane slabosti sastavljača o kojima je bilo riječi. Najraniji od njih predstavljao je najstrožiji izbor s obzirom na broj pjesama (*101 sevdalinka*. Odabrao i priredio Munib Maglajlić, Mostar 1978) i ukupno uzevši riječ je o bibliofilskom, divot-izdanju (izbor je likovno obogaćen crtežima Safeta Zeca, čije ulje je i na koricama antologije); petnaestak godina kasnije Muhamed Žero iz Sarajeva načinio je jedan znatno širi izbor (*Sevdah Bošnjaka*. 430 sevdalinke sa notnim zapisima, Sarajevo 1995), povučen željom da za naraštaje koji dolaze sačuva i napjeve ovih pjesama, koju su se dotada našli zabilježeni jedino u obimnim zbirkama Ludvika Kube (*Pjesme i napjevi iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1984) i Vlade Miloševića (*Bosanske narodne pjesme*, I-IV, Banjaluka 1954-1964). Najmlađi od izbora sevdalinke koji zavrjeđuju pažnju zaustavio na broju od 200 pjesama, a načinio ga je (i predgovor *Odjek naših duša* napisao) književnik, publicist i kulturni historičar Ivan Lovrenović: *Za gradom jabuka. 200 najljepših sevdalinke* (Sarajevo 2004), koji, nažalost, nije čitaocima antologije ponudio podatke o korištenim izvorima. Izbori koje su sastavili Omer Pobrić (*99 sevdalinki...i poneka pjesma*, Sarajevo 1992) i Zijad Fuka (*101 sevdalinka*, Zagreb 2005) ponovili su slabosti o kojima je bilo riječi povodom zbirki-izbora koje su načinili M. Milanović, H. Dizdar i S. Orahovac, a korisna strana su im notni zapisi i očekivati je da su vjerodostojni, budući da su sastavljači izbora vrsni harmonikaši. Na kraju, zbornik pjesama pod naslovom *Najbolje sevdalinke* (Tuzla 2006) najobimnija je u nizu nekoliko knjiga ove vrste koje je priredio Vehid Gunić (*Merakrije*, Sarajevo 1993; *Sevdalinke o gradovima*, Bihać 1997; *Sarajevo divno mjesto*, Sarajevo 1999; *Sevdalinke*, I-II, Jelah 2003). U većem obimu nego u prethodnim Gunićevim knjigama vezanim za sevdalinku, osim samih tekstova, u knjizi *Najbolje sevdalinke* donesene su priče o pjesmama, podaci o pjevačima i oblicima muzičke pratnje, memoarska i reporterska svjedočenja o životu pjesme i pjevača i slično. Zajednička osobina svih pobrojanih Gunićevih knjiga je otvorenost za sve vrste obavijesti i podataka vezanih za sevdalinku, na jednoj, te neumjerenost u pohvalama i pomanjkanje kritičke svijesti i mjere, na drugoj strani.

Obimna literatura te izbori o kojima je u kritičkom presjeku bilo riječi bili su osnova za leksiografsku obradu ove pjesme, koja je ostvarena u nekoliko primjera. Najraniji se nalazi u 5. svesci opće *Enciklopedije Leksiografskog zavoda* (Zagreb 1969, str. 689), a glasi: "Sevdalinka, ljubavna pjesma. Bos.-herc. Sevdalinke s musl. nar. gradske pjesme; podrijetlo im treba tražiti u našoj nar. pjesmi i islamsko-orijentalnoj muzici. Obilno koloriranje, bujna melizmatika, slobodan ritam i dinamički kontrasti dopuštaju da dođe do izražaja ljepota glasa i intenzitet proživljavanja. Zbog svoje lirske profinjenosti i ljepote melodija mnoge su sevdalinka postale popularne i izvan kraja u kome su nastale." U sasvim jezgrovitom obliku, na tragu predočene, našla se natuknica o sevdalinci i u općem, jednotomnom leksikonu iste leksiografske kuće, nekoliko godina kasnije (*Leksikon JLZ*, Zagreb 1974, str. 886).

Konačno, u prvim književnim leksikonima nastalim na štokavskom jezičkom području osamdesetih godina 20. stoljeća, sevdalinka je dobila zasluženu i odgovarajuću pažnju. U leksikonu *Narodna književnost* (Beograd 1984, str. 230) Radmile Pešić i Nade Milošević-Đorđević, natuknicu o ovoj pjesmi potpisuje potonja autorica. U *Rečniku književnih termina* (Beograd 1985, str. 715-716) sevdalinku je obradila Hatidža Krnjević. Zajedničko ovim obradama jeste da više istrajavaju na objašnjavanju osobenih poetičkih crta, nego na prikazu općih književnoteorijskih odlika ove ljubavne pjesme; drugim riječima, više je govoreno o osobenostima nego o osobinama, pa su neke važne odlike (kao što su lokalna obilježja) ostale nepredstavljene. Nesumnjiva razlikovna crta ove pjesme u odnosu na usmenu ljubavnu liriku drugih naroda na južnoslavenskom prostoru, tj. Izrazitije usredsređenje na svekolika ljubarna događanja, unutar lirskog subjekta i u njegovoj okolini – koju je M. Rizvić pronicljivo i duhovito sažeo u opasku da sevdalinka nije samo pjesma o ljubavi, nego da je to pjesma o sevdahu – općenito je u literaturi izbila u prvi plan, vjerovatno zbog svoje zamamne privlačnosti. U prikazu N. Milošević-Đorđević, s tim u vezi se kaže kako je ova pjesma “nikla u nepoznatim pesničkim dušama koje boluju od 'neshvatljivog bola’”. Ovu razlikovnu crtu kao temeljnu još je izrazitije istakla u svojoj natuknici H. Krnjević, koja primjećuje: “...Suštinu sevdalinke čini jedno specifično osećanje ljubavi kao neizlečivog bola, karasevdaha i derta, strasnih očitovanja neizrecive tajne ljubavi na granici beznađa...” U literaturi o sevdalinci općenito karasevdaha i derta kao bitnih odrednica u objašnjenju ove usmene lirske tvorevine nastalo je pod uticajem socioloških i psiholoških pristupa, u kojima je ozračje u vezi sa ukupnim dešavanjima u bosanskom, i još bliže bošnjačkom društvu između dva svjetska rata pogodovalo još izrazitijoj kafanskoj promociji ove pjesme od one koja je započela sa austrougarskim razdobljem, pjesme koja je već imala zahuktali nastup u programima radio-stanica i u produkciji diskografskih kuća. Dodatno i paradoksalno, na teorijsko određenje sevdalinke općenito uticala je kafanska pjesma nastala po uzoru na ovu usmenoknjiževnu tvorevinu, čijem su ugođaju – u znaku osjećaja derta i karasevdaha – itekako doprinosili žal za prošlim vremenima i prizivanje prohujalih dana, pri čemu je klijentela bosanskih i srbijanskih gostiona između dva svjetska rata često na dnu čašice nalazila “neshvatljivi bol”, o kojem piše N. Milošević-Đorđević, ili “neizlečivi bol, karasevdah i dert”, o kojima piše H. Krnjević. Utemeljeno je povodom ove poetičke odlike sevdalinke prizivana južnosrbijanska ljubavna pjesma, također natopljena ovom “neshvatljivom i neizlječivom boli”, te neizostavno Bora Stanković, sa mutnim i strasnim talogom “nečiste krvi”, o čemu je tada, a i nakon završetka 2. svjetskog rata najopširnije pisao Ljudevit Dvorniković, te još neki autori. U razmatranim odrednicama, posve na tragu literature o ovoj pjesmi, pretjerano je isticana sjetna, melanholična nit, nauštrb one po kojoj je sevdalinka itekako pjesma ljubavne radosti i ushićenja, a ne samo čežnjive boli zbog neostvarene ili neuzvrćene ljubavi.

U literaturi o sevdalinci, u dionicama u kojima se težilo književnoteorijskom određenju ove pjesme, jednodušno je isticano da je riječ o izrazito gradskoj pjesmi. Postoji također neupitna suglasnost u ocjeni da su za osjećajnost pjesnika sevdalinke i doživljaj života i svijeta bitne promjene u kulturi življenja koje u Bosnu donijelo širenje islama na ove prostore te da je svekoliki život bosanskomuslimanske gradske sredine bio od presudne važnosti za nastanak ove pjesme. Tek u novije vrijeme je u nekim krutim etnonacionalnim pristupima zaoštreno “pitanje vlasništva” ove pjesme na način kojim je zapravo osporavano njeno nesumnjivo bosanstvo, koje nije upitno ni kod bosanske kuće, ni kod bosanskog jezika. Na ovo pitanje jezgrovit odgovor dao je Ivan Lovrenović u uvodnom tekstu za njegovu antologiju, naslovljenom (*Odjek naše duše*), prema članku stiha pjesme *Sevdalinka* Antuna Branka Šimića: “Po nastanku sevdalinka je pjesma urbane bosanske sredine, nastala je u otomanskome razdoblju u ekonomski i materijalno stabilnijem trgovačko-zanatlijskom miljeu. Taj milje dominantno jest bio islamsko-orijentalni, i ova pjesma pretežno se prepoznaje kao izraz muslimanske životne sredine i kulture. To tumačenje, međutim, gubi na uvjerljivosti onda kada se etnički apsolutizira. Naime, u izgradnji cjelovite socijalne i kulturne fizionomije većine gradova i manjih gradskih naselja sudjelovali su, osim muslimansko-bošnjačkoga, i drugi etničko-kulturni elementi (katoličko-hrvatski, pravoslavno-srpski, sefardsko-židovski, romski...). Tako su sudjelovali i u nastanku, a pogotovo u prakticiranju bosanske lirske pjesme...” U oblikovanju sevdalinke, u dugom nizu godina i decenija, učestvovala su - srazmjerno prisustvu u gradskom

stanovništvu tokom osmanskog i austrougarskog razdoblja – sve bosanskohercegovačke etničko-kulturne sastavnice, na isti način na koji su sudjelovale i u oblikovanju bosanske kuće simbola grada novog ustroja, nastalog poslije uspostavljanja osmanke vlasti u Bosni, koji čini pozornicu dešavanja u velikom broju ovih pjesama sa lokalnim obilježjima. U tom smislu, neupitna postavka koja proističe iz svekolike literature o ovoj pjesmi glasi: Sevdalinka je *bosanska* ljubavna pjesma, pri čemu odrednica *bosanska* obuhvata u sebi i pokriva i *hercegovačku*, i *sandžačku* sastavnicu u ovoj ljubavnoj pjesmi. Na kraju, leksiografska odrednica o sevdalinci mogla bi u sažetom obliku glasiti, kako slijedi:

sevdalinka – 1. ljubavna narodna pjesma, nastala kao muzičko-poetska, vjerodostojno folklorna tradicijska tvorevina, u gradskim sredinama Bosne i Hercegovine i novopazarskog Sandžaka, uobličeni prodorom istočnjačke kulture življenja i usmeno prenošena vjerovatno već od sredine 16. stoljeća. Pjevana jednoglasno i višeglasno, pretežno tzv. Poravnim napjevom, spjevana najčešće epskim desetercem, zatim simetričnim i nesimetričnim osmercem i trinaestercem, kao manje učestalim, te simetričnim dvanaestercem i četrnaestercem, kao sasvim rijetkim oblicima stiha, sa obiljem varijacija usklika i pripjeva, kao ukrasnim muzičkim dodacima, i bez naglašene strofičnosti, bez pratnje i uz pratnju muzičkih instrumenata (u ranijem razdoblju saza, a kasnije harmonike i violine, posebno u kafanskim izvođenjima). Izrazito usredsređena na ljubavna dešavanja u životu pojedinca, pjesma i ljubavne radosti, i ljubavne boli podjednako upečatljivo, ponekad sa naglašenom čulnošću u izrazu, sevdalinka je u brojnim primjerima opjevala ljubavne zgode koje su se odigrale u sarajevskoj, banjalučkoj, mostarskoj, pljevaljskoj i drugim gradskim sredinama bosanskohercegovačkim i sandžačkim, i zapamtila djevojke i mladiće, vedre ili tužne junake opjevanih zbivanja ili pojedince čuvene zbog svoje ljepote, držanja ili gizdavosti, kojima se iz pjesme saznaje ne samo ime i prezime te nadimak od milja, nego i dijelovi grada (“kućna adresa”) u kojima su živjeli;

2. pjesma nastala po uzoru na sevdalinku; a) u austrougarskom razdoblju – pjesme uobličene tako što su nepoznati pojedinci “iz naroda” davali stihovima poznatih pjesnika (S. Bašagić, O. A. Đikić, A. Šantić i dr.) “ruho napjeva”, nakon čega su ovakve tvorevine ulazile u usmeni opticaj i doživljavale sitnije promjene. b) u razdoblju između dva svjetska rata – ljubavna pjesma tekstem i napjevom također u duhu sevdalinke kao folklorne tvorevine, tek sporadično poznatih autora, njegovana u ambijentu međuratnih kafana i gostiona, u kojima su njihovu klijentelu zabavljali pjevačice i pjevači, praćeni različitim instrumentalnim sastavima, čiji je repertoar bio mješovit: i stare pjesme, vjerodostojno muzičko-poetske folklorne tvorevine, i nove pjesme, poznatih i nepoznatih pjesnika, na tragu sevdalinke. Tesktovi i napjevi ovih pjesama – osim posredstvom gramofonskih ploča – postaju šire poznati zahvaljujući učešću njihovih izvođača u programima radiostanica, koje tih godina započinju svoj rad, kao i fiksiranjem njihovih tekstova, zajedno sa notnim zapisima njihovih napjeva, u prigodnim albumima i pjesmaricama. c) u razdoblju nakon završetka 2. svjetskog rata – ljubavna pjesma nastala na tragu folklornog pjesničkog nasljeđa, ali i na vezi sa pjevanjem koje je na istom prostoru i na sličnim osnovama nastajalo tokom austrougarskog i u razdoblju između dva svjetska rata. Njihovi nosioci – novi pjevački prvaci sevdalinke i *sevdaha*, što je u estradnoj upotrebi skraja 20. i početka 21. stoljeća kao sinonim za *sevdalinku*, u širokom spektru značenja koja pokriva ovaj termin – bili su poznati i omiljeni pjevači i pjevačice narodnih pjesama. Širenju ove pjesme – poznate i kao “novokomponovana” - značajno su doprinijeli, ne samo uspostavljene diskografske kuće te radio i televizijske stanice sa svojim odgovarajućim programima, nego i za tu svrhu posebno organizirani festivali.

LITERATURA

1. Hamza Humo, *Sevdalinka na rubu dvaju društvenih sistema*, Pravda, 30/1934, 10.483-10.485, 25, 6-9. januara;
2. Gerhard Gesemann, *O bosanskim sevdalinkama*, Prosveta, 21/1937, 10/12, 682-687
3. Jovan Kršić, *Bosanska sevdalinka*, Žena danas, 1/1938, 24, 4-5;
4. Alija Bejić, *Prilozi proučavanju naših narodnih pjesama*, Bilten Instituta za proučavanje folklor Sarajevo, 2/1953, 387-405; 3/1955, 105-124;
5. Vlado Milošević, *Sevdalinka*, Banja Luka, 1964;

6. Muhsin Rizvić, *Ogled o sevdalinci*, Izraz, 13/1969, 11, 454-466;
7. Wolfgang Eschker, *Untersuchungen zur Improvisation und Tradierung der Sevdalinka an Hand der sprachlichen Figuren*, München, 1971;
8. Hatidža Krnjević, *O poetskoj prirodi sevdalinke*, u zborniku *Uporedna istraživanja* Instituta za književnost i umetnost, Beograd, 1976, 73-87;
9. Munib Maglajlić, *Odnos pjesme i zbilje u sevdalinci*, u knjizi *Od zbilje do pjesme. Ogledi o usmenom pjesništvu*, Banjaluka 1983, 37-69;
10. Ivan Lovrenović, *Odjek naše duše*, predgovor antologiji *Za gradom jabuka. 200 najljepših sevdalinki*, Sarajevo, 2004, 5-11;
11. Selma Fazlić, *Suton i noć kao posebna dimenzija sevdalinke*, Novi Izraz, 42, 127-132.